

האסון שנשכח

10 מאי 2007, 20:00 חדשות עיתון

במחנה - גיליון 18



שני עשורים לפני שנחרדה המדינה מאסון המסוקים בשאר ישוב, חווה צה"ל את הטרגדיה האווירית הקשה ביותר בתולדותיו עד אז, מסוק ועליו 44 חיילי גדוד 890 של הצנחנים ועשרה אנשי צוות האוויר התנגש בכתף של גבעה, כשהוא בדרכו למערות קומראן, 54 חיילים נהרגו במקום. היום, חמש שנים אחרי שהצליחו במאבקם זכנו לקבל לידיהם את התחקיר, מקווים ההורים השכולים שהחברה הישראלית לא תשכיח את התאונה הנוראת

ירון שילדקרוט

בערבו של יום רביעי בוטלו שידורי תעמולת הבחירות לכנסת. לוח השידורים בערוץ הראשון השתנה וקוצר. מערכת הבחירות הייתה אז קשה ואינטנסיבית והכל המתינו בקוצר רוח לראות את מנחם בגין, כחודש לאחר שעבר התקף לב, בעימות הטלוויזיוני בינו לבין שמעון פרס. אולם העימות נדחה ביומיים.

48 שעות מאוחר יותר, נראה היה שעם ישראל חזר במהרה לשגרת הבחירות. שבוע לאחר האסון, כבר הופיעה דמותו של חיים יבין על המסכים, מודיעה לכל הצופים, "גבירותיי ורבותיי - מהפך!"

במקביל, ההילולה לרגל יום ירושלים כבר הייתה מאורגנת עד לפרט האחרון ומוכנה להתחיל. באותם ימים, עשור לאיחודה של העיר, תוכננו אירועים חגיגיים במיוחד. אך יממה לפני שהמוזיקה הציפה את הרחובות והחל הפנינג המוני של בני נוער בגן סאקר, בוטלו החגיגות. במות הבידור שהוקמו נותרו ריקות, והאירועים הממלכתיים, כמו הטקס ברובע היהודי או הסירורים הרגילים לעולים החדשים, שהתקיימו כסדרם, נפתחו בדקת דומייה לזכר 54 חללי "אסון המסוק".

בלי אורות ובלי קשר

בתחילת חודש מאי, עתיד היה להסתיים אימון החורף של חטיבת הצנחנים שהתקיים בבקעת הירדן. ב-10 במאי 1977 נערך תרגיל חטיבתי גדול, שנעל את האימון ונחשב עד ימים אלו סודי. התרגיל סימן את סיומם של 11 חודשי האימון של פלוגת מאי (פלוגה ד') בגדוד 890, ואת עלייתם לקורס מ"כים.

"התרגיל התחיל בהטסה של כל החטיבה. מספר האנשים שהורשו לעלות אז על המסוקים היה בין 50 ל-55", נזכר אל"ם (מיל) עופר כהן, מפקד גדוד 890 דאז. "גדוד 890 היה צריך להגיע לנקודה מסוימת שנמצאת במערות קומראן. כל המראה הייתה בזוגות, והטייסים היו צריכים לטוס נמוך מאוד בלי אורות ושימוש בקשר".

לאחר הנחיתה, היו החיילים אמורים לתרגל יציאה מהמסוק כמה שיותר מהר. "התדריך האחרון היה בערך בשש וחצי, וההטסה התחילה עם חושך ראשון בשבע. אני הייתי במסוק הראשון של הגדוד".

"אני הייתי עם הפלוגה", נזכר מיקי אלחייני, שניצל ברגע האחרון מן האסון. "התכוננו לעלות למסוקים. כשרשמו את האנשים לעלייה למסוק, אני כבר הייתי מוכן עם הציוד. בדרך המ"כ שלי ראה אותי ושאל: 'מה אתה עושה פה? אתה לא עולה, אתה בנגמ"שים שנמצאים מאחור, נמצא שם בחור, לך תחליף אותו'. חשבת, מי יתווכח עם המ"כ? שתקתי והלכתי לנגמ"שים".

כשהגיע לאזור הנגמ"שים, ראה אלחייני שהבחור שהוא צריך להחליף מסדר את הנגמ"ש ומארגן אוכל וממתקים. "בנגמ"ש כל אחד דאג לעצמו, ואני זוכר שלבחור שהחלפתי היו פולים בנגמ"ש. באתי אליו ואמרתי לו שאנחנו מתחלפים. אני זוכר שהוא ירד מנגמ"ש כועס, כי הוא הבין שהוא הולך לעבוד קשה בתרגיל. בדיעבד, הוא נתן לי את החיים שלי. בשעות אחר הצהריים הכנו את הנגמ"שים ובערך בשמונה בערב הלכתי לנוח על הספסל האחורי בנגמ"ש".

לפני ההמראה, מנה הטייס 58 חיילים על המסוק. הוא ביקש מארבעה לרדת וסמוך לשעה 20:40 המריא המסוק עם 44 לוחמים מחטיבת הצנחנים ועשרה אנשי צוות אוויר. ללא אורות התרומם המסוק לגובה נמוך וכשלוש דקות לאחר ההמראה התנגש בפסגת כתף של גבעה, התפרק לחתיכות ועלה באש על כל נוסעיו. 54 החיילים שהיו עליו נהרגו במקום.

"כשזה קרה", ממשיך המג"ד דאז כהן, "אני כבר הייתי בדרך, והתחילו הפריצות הראשונות בקשר. אני הייתי על האוזניות ושמעתי שיש בעיות. כשנחתנו התחלתי לשמוע שאחד ממסוקי הגדוד לא יגיע".

כהן שלח את סגנו ואת שלישי הגדוד בחזרה למקום האירוע, להתחיל לטפל במצב. "האנשים שנמצאו בשטח מצאו רק 43 איש עם נעליים אדומות. אני התעקשתי שצריכים להיות 44. העלתי את השליש בקשר והסברתי לו שברשימות שלנו יש 44 ושאלם הוא יקריא לי מי ה-43 נגלה מי חסר. אחרי שעברנו על השמות, ידענו בדיוק מי חסר, ואחרי רבע שעה השליש אמר שהחיל ה-44 נמצא. הוא היה הראשון ליד הדלת וכשהמטוס התפוצץ הוא נזרק דרך הדלת ולא מצאו אותו".

בינתיים, העירו את אלחייני. "מישהו ניער אותי ושאל 'לא שמעת?'



הלכנו למכשיר קשר ושמענו שמדברים בקודים בצורה מבצעית. אמרו שמסוק נפל ולא יודעים מה קרה לו ואם הוא של הפלוגה שלנו. נתנו לנו פקודה לנוע בדרך, השעה הייתה כבר 11 בלילה. באמצע הדרך, הגיע הסמח"ט ושאל איפה הנהגים של פלוגה ד'".

"היה לי בום בלב. הסמח"ט ישב על הג'יפ בחושך ורצה להצליב שמות. כשהוא התחיל להקריא הוא נקב בשם של מי שהחלפתי, כי השם שלו כבר היה כתוב כמי שהלך לנגמ"שים. אז אמרתי: 'המפקד, אני מיקי אלחייני ואני החלפתי אותו'. 'הגענו למקום שבו ישב הגדוד לקראת אור בוקר. ראינו עוד שניים מהפלוגה שירדו מהמסוק. מישהו הציע שנאכל משהו. הסתכלתי בנגמ"ש וראיתי את הוופלים. הוצאתי אותם, ואני זוכר את עצמי מנסה לאכול אותם ולא יכול".

למרות האסון, התקבלה בחטיבה ההחלטה להמשיך בתרגיל כמתוכנן, לאחר שנמצא מי שימלא את תפקידה של כל פלוגה ד', כולל 41 הלוחמים שלא עלו על המסוק ושרדו את האסון. למחרת בצהריים כבר החלו להימסר ההודעות למשפחות השכולות.

מפקד הטייסת עזב את הצבא

לאחר האסון, מונתה ועדת חקירה צבאית, שהגיעה למסקנות כבר בסמוך לאירוע. "בוועדה דיברו הרבה מאוד על יכולות המסוק, דברים שעד היום משמשים את חיל האוויר וחטיבת הצנחנים", מסביר אל"ם (מיל") כהן, שלקח בזמנו חלק בוועדת החקירה.

"מהר מאוד הגיעו למסקנה שהטייס החליט לרדת כמה שיותר נמוך כמו שאמרו לו בתדריך לפני ההמראה. לכן, מפקד הטייסת יצא האשם העיקרי ועזב את הצבא. הייתי אומר שוועדת החקירה הצבאית עסקה בעיקר בתחקיר השתלשלות העניין מהתחלה עד הסוף, ולא התמקדה באסון עצמו". בנוסף לוועדת החקירה הצבאית, מונה אל"ם (מיל") דב לויין כשופט-חוקר, שגם עליו הוטל להסיק מסקנות מהאירוע.

משתם התחקיר השני, הוזמנו המשפחות השכולות לשמוע את המסקנות. "אני מאוד כעסתי", נזכר שמואל צוקרמן, שבנו, סגן יובל צוקרמן ז"ל, היה מפקד מחלקה בפלוגה. "כשיצאנו מהאולם היו צעקות של הורים, בחיים שלי לא שמעתי צעקות כאלו. הייתה סערת רוחות בלתי רגילה. אחרי ש-54 חיילים נהרגו נרמז שהאיש היחיד שאשם הוא הטייס, דבר שלא ייעשה כי הטייס כבר לא היה חי, ולא יכול היה להגן על עצמו".

את מסקנות ועדת החקירה הצבאית קיבלו הגורמים הרלוונטיים בצבא כמעט מיד. המשפחות השכולות זכו לקרוא את התחקיר, שחלקו מושחר מטעמי ביטחון מידע, רק לפני חמש שנים, 25 שנה לאחר האירוע.

"עד היום אני לא יודעת מה היה", אומרת ימימה כוכבי, אמו של דוד (דודו) כוכבי ז"ל, שהיה המ"פ. "אני יודעת שהייתה פאשלה ויש לי על זה כאב גדול. לא הייתי מוכנה לתת את בני לפאשלות ומישהו היה צריך לתת את הדין. אם דודו היה שומע שאני מתלוננת, הוא היה כועס. 'זה קורה בצבא', הוא היה אומר, אבל לי לא קל לוותר ולהגיד 'זה קורה'".

"אסון לא קורה, הוא נגרם", אומר שמואל ירושלמי, ששכל את בנו באסון. "יש פה רשלנות ואני חייב להגיד שלאורך השנים, הדבר לא נותן לנו מנוח. גם התקשורת לא ציינה את הנושא. הכל היה בהיחבא".

"מאוחר יותר באה התובנה שיש גורמים שמנסים להתנער ממה שקרה, או להצניע אותו", מוסיף נאור ירושלמי, בנו של שמואל. "זה רק החמיר את התחושה שלא רק שקרה מה שקרה, גם לא מכירים בו. עולם כמנהגו נוהג. מי חשב אז להילחם מול המערכת? להתמודד או להרים קול?"

"בתקופה ההיא", מוסיף אביו, "היינו 54 משפחות שונות לחלוטין ומעולם לא הצלחנו להתארגן בצורה מסודרת, מכל מיני סיבות, כולל תמימות וחוסר ידע. אז גם הכל מסביב לא היה 'בג' צי' כמו היום, לא ידענו איך לפעול, לצעוק ולהתמרמר".

ההתארגנות היחידה שקמה בקרב המשפחות הייתה ועד שבראשו עמד צוקרמן, שתפקידו היה לדאוג להקמת האנדרטה, שהייתה מוכנה ביום השנה לאסון. מאז, הקשר בין המשפחות לא היה חזק ורציף.

עירית רוזנטל, שהייתה המש"קית לידיעת הארץ של הגדוד, ניסתה בכל זאת עם השנים לארגן דף קשר ואיגדה את מספרי הטלפונים. לאחרונה גם נפתח אתר אינטרנט (www.may76.com) לזכר הפלוגה.

וכך, בכל אזכרה שנערכת ההורים מביעים את מורת רוחם, והתחושה הרווחת בקרב המשפחות היא שהם וילדיהם נשכחו. הם מציינים שאף גורם לא לקח אחריות על האסון כמו גם על הטיפול בהם, ושבטקסי הזיכרון אין כמעט נוכחות בכירה. מלבד זאת, הם טוענים כי אף אחד מלבדם לא אחראי על הטיפול באנדרטה.



עד שאירע אסון המסוקים

20 שנה לאחר אסון הנ"ד אירע אסון המסוקים. התנגשות שני המסוקים בשאר ישוב החזירה את המשפחות השכולות שני עשורים אחורה. עד לאסון בשנת '97, היה אסון הנ"ד לאסון האווירי הקשה בתולדות צה"ל. אסון המסוקים הראה למשפחות שאפשר גם אחרת, שאנשים זוכרים ויש מי שנוטל אחריות. הייתה תחושה שאסון המסוקים "תפס את מקומו" של האסון שלכם? גם לפני אסון המסוקים, האסון שלנו הושכח", אומר שמואל ירושלמי. "זה לא שהפסיקו לדבר עליו אחרי אסון המסוקים, פשוט לא דיברו. אז נכון שאסון המסוקים הפך לגדול ביותר. אבל לא היה מצב של 'לתפוס את המקום' כי המקום היה ריק, לא דיברו על אסון הנ"ד ולא הזכירו אותו". "ההשוואה לא במקומה", מציין נאור ירושלמי. "מה שכן, בעשר השנים האחרונות ראינו איך אפשר לעשות אחרת ואיך הצבא מתייחס לאסון המסוקים".

"אסון המסוקים הוריד את אסון הנ"ד מבחינת התהודה התקשורתית", מסביר כהן. "כל אסון שהוא יותר 'טרי' יאפיל על האסון הקודם. מה עוד שאסון של שני מסוקים יותר כבד מאסון של מסוק אחד, והוא קרה הרבה שנים אחרי. ברור שזה יאפיל. השיכחה הקולקטיבית או הלאומית היא קשה, אבל אין מה לעשות נגד זה. צריך להמשיך לחיות את החיים". בקשת ההורים ללקיחת אחריות על-ידי הגורמים הצבאיים על האסון הפכה לפחות רלוונטית עם השנים, כשאלה כבר עזבו את המערכת. היום, המשפחות בסך הכל רוצות להרגיש שזוכרים אותן ומכירים את האסון. מדינת ישראל סופגת אסונות רבים. את אלה שהתרחשו רק לפני כמה חודשים לא כולם זוכרים, אז אסון מלפני 30 שנה יש להניח שיזכרו עוד פחות.

"אנחנו לא מצפים שיזכרו וידברו כל יום", מבהיר שמואל ירושלמי, "אבל ביום השנה, כשיש טקס, שיהיה אזכור. זה נכון שלא כל אחד זוכר את כל המקרים, אנחנו מקבלים את זה, אבל בשאר המקרים כשיש טקס זה לא מובלע. אנחנו לא מצפים שכל עם ישראל יכאב את הבנים שלנו שנפלו כל הזמן, זה קורה ביום הזיכרון".

"זה נכון, "אומרת כוכבי, "החיים מאוד סוחפים והדינמיקה של ישראל מאוד אינטנסיבית, כל שני וחמישי יש משהו. אבל אני רוצה שתהיה התייחסות ושילמדו לעתיד. אני כבר לא צריכה שום נקמה".

"אנחנו לא יכולים להחזיר את הגלגל אחורה", מוסיף צוקרמן. "מה שהיה היה. אין מה לעשות היום, נותר לנו רק לקוות שייפסק קשר השתיקה".

לעצמן מבקשות המשפחות שתי בקשות. "מה שאנחנו רוצים היום", אומר צוקרמן, "זה שהגבעה שעליה ניצבת האנדרטה תהיה גבעה ממוסדת ושהיו גורמים שייקחו את האחריות לגבעה על עצמם. שלא נצטרך כל שנה להתערב ולראות שצריך לטפל בגינה, לדאוג לצמחים חדשים ולתקן את הכביש".

"הדבר השני, הוא שבסך הכל פעם בשנה, לסקר את יום האזכרה שהציבור יידע שקרה דבר כזה לפני 30 שנה. אסון הנ"ד הוא אחד האסונות הקשים בצה"ל וצריך לזכור אותו. זה אפילו לא דורש אמצעים גדולים במיוחד".

"דור ההורים הוא דור מבוגר", אומר נאור ירושלמי, "אני לא בטוח שיש להם אנרגיות ורצון לפעול. התחושה שלהם היום היא של 'מה זה כבר יועיל?' אני הייתי רוצה יותר הכרה ואני בין המובילים של הפעילות למען ההנצחה היום. יש מעבר של דור, מדור ההורים לדור האחים, שיחד עם הניצולים, החברים לנשק, פועלים להחזרת הכבוד האבוד של הנופלים, המשפחות והחברים לנשק".

המשפחות מציינות שהפעם, לרגל 30 שנה לאסון, נראה שההתייחסות שונה. "אנחנו נישאר עם אותו שכול ואותו טקס גם בשנה הבאה", אומר נאור ירושלמי, "השאלה מה יישאר מהפעילות השנה. אם נמצא את עצמנו שוב באותו מצב שהיה עד עכשיו, יהיה עצוב בעיקר לנו עם עצמנו.

"מבחינתי", הוא מוסיף, "העניין בהחלט לא נגמר, זה אמנם לא יחזיר את הנופלים ואין עניין של נקם, אבל צריך לפעול למען הסדר הטוב כדי לדעת שאפשר לסגור את הפרשה".